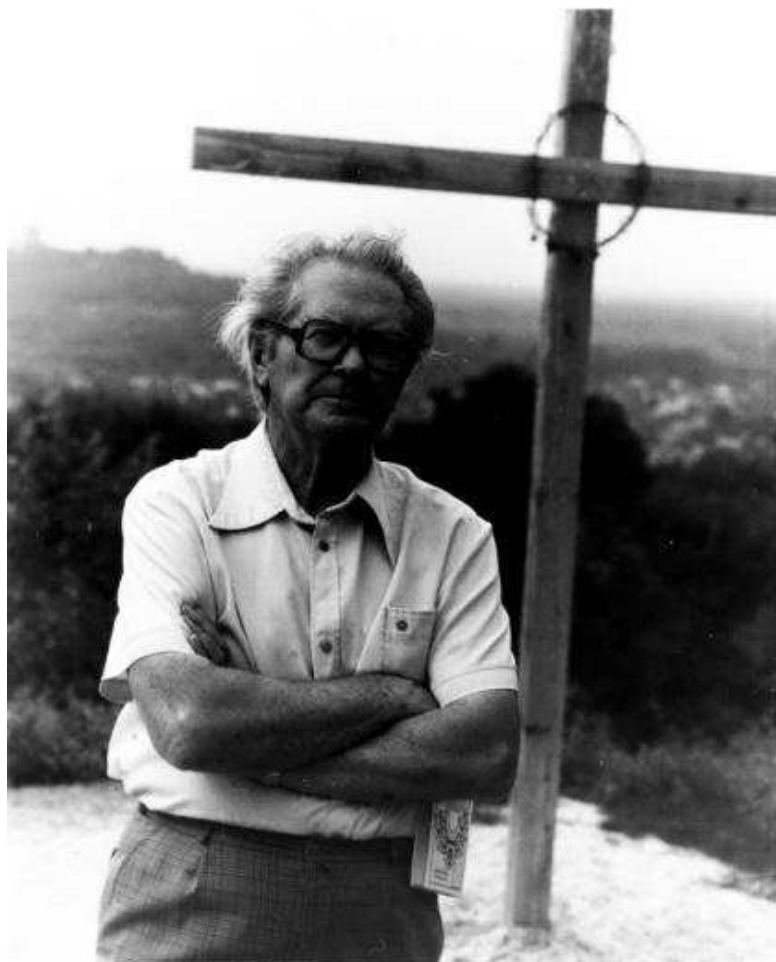

VII. АВТОБІОГРАФІЇ ТА СПОГАДИ

ПЕТРО ПЕТРОВИЧ РОТАЧ

(1925–2007)

*Ганна Лениско.
заслужений журналіст України.
лауреат премії імені Симона Петлюри*

«БЛАГОСЛОВЛЯЮ Я ТІ ДНІ. КОЛИ ДО ПРАВДИ ПРИХИЛИВСЯ»

В Україні є міста, яким можна по-доброму позаздрити, бо тут всупереч будь-яким історичним і політичним обставинам витворювалося таке культурне середовище, яке захишало і надишало, давало відчуття плеча. Такий собі гучний аркан навколо вогнища. Самотнім там не почуваєшся, навіть якщо навкруги — темінь.

Полтава підсоветських десятиліть — місто, яке народжує таланти з такою ж фантастичною щедрістю, як і в проминулі століття, але потім або витискує їх до столиць (Києва, Мюнхена, Торонто, Нью-Йорка), або вони постійно відчуватимуть тут брак кисню і тратитимуть надзусилля на самостояння. Утім, подібне бачимо й в минулому. Навіть Іван Величковський, великий поет українського бароко, який жив в Полтаві, служив священиком в Успенській церкві і дець спить вічним сном під асфальтом чи газонами Соборного майдану, записаний літературознавцями до Київсько-чернігівського духовного осередку, хоча в часи гетьмана Івана Мазепи Полтаві не бракувало яскравих зірок на небосхилі поезії, малярства, сніцарства.

Життя письменника, літературознавця і краєзнавця Петра Петровича Ротача було типовим життям полтавського, українського інтелігента: не завдяки, а всупереч, не в шані, а під постійною загрозою втрати роботи, волі, а то й життя: не в дружньому колі веселих, розкутих, богемних парнаспів, а вічним Петром Самотнім, який, проте, вперто запалює свою свічку на вікні...

Життєвий шлях і творчість Петра Ротача засвідчують, що не було такої сили, яка б змусила його загасити ту свічку любові до України, до рідного Слова.

А тих, що служили Темряві, було ой як багато! І червоних, і коричневих. Вони викидали родину Ротачів з рідного хутора Калениківщини Роменського повіту на Полтавщині: вони вивезли Петра на каторгу до Німеччини: вони, по поверненні на Батьківщину замість вибачитись за те, що не захистили від ворожої наруги, десятиліттями виливали свою злобу, підозрі-

лість і ядуче словоблудство на незахищену, інтелігенту, совісну людину, вірну Богові й Україні.

А Петро Ротач вперто запалював свою свічечку на вікні. І коли влітку 2007 р. його відспівували під склепінням ще недобудованого, відновлювального Успенського собору, того самого, де служили і дід Івана Котляревського, й Іван Величковський, куди приїжджав Патріарх Мстислав. — проводжати Петра Ротача в останню дорогу прийшли всі Петри Самотні міста, яке поволі скидає із себе пуга як Петра Біснுவатого, так і шварцбардів, швондерів і шарикових новітніх часів.

І з'ясувалося, що насправді останні чверть століття ми зовсім не були самотні. Бо нас єднав і спонукав до дії своїм прикладом цей скромний чоловік з негучним голосом, худенькими плечима книжника, колосальною працездатністю орача літературних перелогів і незламною волею борця за українську Україну.

У нас у Полтаві наприкінці ХХ—на початку ХХІ ст. таки був духовно-мистецький осередок, і його провідником, визнаним моральним і професійним авторитетом був письменник, літературознавець, краєзнавець, бібліофіл і енциклопедист Петро Петрович Ротач. До нього горнулися викладачі полтавських університетів і найрозумніші зі студентів, невтомні просвітяни (а Петро Петрович — один із засновників Товариства «Просвіта» на Полтавщині); молоді письменники з обласної організації НСПУ; історики, краєзнавці, архівісти, мистецтвознавці...

Якби не він, чи кожен з нас би витримав ту петросамотність, що нею обдаровувало місто «петровської вікторії», в яке ми поприїжджали із сіл і хуторів затопленої селянської Атлантиди?

Петро Ротач був живим прикладом того, як можна перетворити поле письмового столу на велике поле неполтавської битви за Українську Україну: як можна з-під намулу заборон, брехні піднімати пласт за пластом цілі материки затонувлих культурних атлантид.

В Україні, очевидно, не було більше такого послідовного й наполегливого дослідника творчості і життєвого шляху українських письменників, яких советська Україна-мачуха витиснула на чужину. Ці літературні острови Петро Ротач міцно з'єднав з материком, і завдяки йому близьким широким колам читачів стали Леонід Полтава і Олекса Ізарський, Василь Барка й Іван Багряний, Дмитро Нитченко й Ігор Качуровський, Олекса Веретенченко і Григорій Костюк, Григорій Вашенко і Надія Фесенко...

Книга «Розвіяні по чужині: полтавці на еміграції» (1998) стала справжнім бестселером не тільки на Полтавщині.

Свою двотомову «Полтавську Шевченкіану» він скромно назвав «спробою крайової Шевченківської енциклопедії», але якби в кожній області було зроблено подібні «спроби», ми мали б фундаментальний Літопис Духовного Відродження Нації, її життя з Шевченком і в Шевченкові.

Люблю брати до рук літературний календар Петра Ротача «Колоски з літературної ниви». Розповіді про 131 письменника в ній розмішені за річним календарним циклом — неопінений посібник для вчителів, бібліотекарів, всіх, хто небайдужий до рідного слова.

Колосальний обсяг інформації дає читачеві книга Петра Ротача «І слово, і доля, і пам'ять» (2000), де йдеться про велич тих, хто служив Українському Слову в ті десятиліття і століття, коли його намагалися знищити. «Пам'ять про них не може бути і не буде стерта ні часом, ні ворожим ставленням до них, ні байдужістю», — писав Петро Ротач. І ці слова з повним правом можна сказати і про Петра Петровича.

Перелік всіх книг і статей Петра Ротача зайняв би десятки сторінок. Глибокий їх аналіз зробив доктор філологічних наук, професор Микола Степаненко у книзі «Рідне українське слово» (Полтава, АСМІ, 2005), і нам залишається лише адресувати читача до статті в цьому збірнику «Він присвятив своє життя Слову... Замітки до життєпису дослідника-літературознавця Петра Ротача».

Але не можна бодай лешо не сказати про поезію Петра Ротача. Письменник Петро Засенко в одній зі статей слухно зауважив, що про поетичну майстерність Петра Ротача «можна судити по інтонаційно-вспокоєному і звукописно-точному рядку, в якому завжди проглядається плід вагомої думки». Ось як поет окреслив суть періоду брежнівсько-сусловського «застою»:

*Ми зустрічали шістдесяті
З палкою вірою, поки
Запоночіло в нашій хаті
І завелися павики.
Все обшивала павитина.
Нема найменшого світла...
І дих гнітить, мов гільйотина,
Зловісна тінь Маланчика.*

На жаль, і померати Петрові Петровичу довелося з тривогою за долю України, яка ще не захищена від новітніх маланчуків, валуєвих і шварцбардів. (Між іншим, полтавські райші так і не спромоглися надати Петрові Петровичу за життя звання почесного громадянина Полтави, хоча в місті не було достойника, якому б більше личило це звання. Замість того «вконтетували» тим званням Вірку Смердючку, нівелювавши таким чином почесне громадянство до балаганного рівня).

Найвищою нагородою для людини Петро Ротач завжди вважав чесно пройдений шлях.

*Я йшов між чорної злови.
Криті, криті дороги слались.
Обіч хилилися раби.
А горді зрідка зустрічались...
Й тепер нелегко йти мені.
Але з душі тягар звалився.
Благословляю я ті дні.
Коли до правди прихилився.*

...Петро Самотній — це був його перший літературний псевдонім, який він поставив під оповіданням «Вони приходили знову» — про Голодомор 1933 р. Його відхід у краший із світів вияскравив те, що він залишив духовно-мистецьку Полтаву не самотньою. Воно з'явилося, відчуття плеча. Як в гувульському аркані, де самотнім не почувається ніхто. Навіть якщо не-тютюнники намагаються сіяти навколо темряву.